

Veiens visdom og vandringens poesi: Fire japanske vandrepoeter
Notto Reidar Thelle
Verbum, 2023
784 sider

Anmeldt av Geir Hoaas

Teolog og Østen-kjenner Notto R. Thelle, var misjonsprest i Japan i 16 år på 1970- og 80-tallet, og mangeårig leder ved Centre for the Study of Japanese Religions i Kyoto. Han var redaktør av Norsk Tidsskrift for Misjon i 8 år, 1988-95, og var professor i økumenikk og missiologi ved Det teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo, 1996-2006. Han har skrevet flere bøker om japansk religion og filosofi, også lærebok om Buddhismen, og nå kommer hans mest monumentale verk «Veiens visdom...». Thelle står fram som en sjelden veileder og autoritet i det store og vide området av Østens filosofi, med særlig fokus på japansk kontekst. I norsk sammenheng et hans bidrag enestående.

Bokens innledningskapittel klargjør begreper og gir viktig bakgrunnskunnskap for å forstå de 4 poetene. De var pilegrimer som besøkte helligdommer, og var opptatt av å oppleve naturen, sammen med religiøs søken. Hvilke religiøse og filosofiske grunntanker lå under deres poesi? Hvorfor ble vandring en så viktig del av deres liv? Buddhismen fant sin plass ved siden av konfusianismen og daoismen, side om side, som uttrykk for en felles visdom, sammen med det store mangfold av japanske religiøse tradisjoner under fellesbetegnelsen Shinto, gudenes vei. Vandringen blir en åndelig praksis, tydeligst i Buddhismen, som hos Buddha selv!

Vandrepoetene var preget av buddhistiske munkeidealer, men de var ikke asketer eller botferdige pilegrimer. De nøt livets goder, vennskap og fest var viktige elementer. De var opptatt av skjønnhet og naturopplevelser. Mye formidles videre gjennom de korte og fyndige diktformenene Haiku (5-7-5 stavelser) og Waka (5-7-5-7-7). Her kommer spenningen klart frem mellom det buddhistiske asketiske idealet og emosjonelle bindinger til mennesker og natur. Forandring og forgjengelighet er det eneste uforanderlige. Poesien får en estetisk melankoli som taler til japansk mentalitet, samtidig som den gir en universell appell.

Hvordan formidle den knappe Haiku-formen på norsk? Thelle velger å gjøre det ved å bevare den poetiske stilen, men ved også å utfylle noe for å gi mening. Det lykkes han svært godt med. Boken er gjennomsyret av dikt i Thelles norske oversettelse, med den japanske originalen, i latinske bokstaver, like nedenunder. Et beundringsverdig bidrag til å vekke interesse for Haiku-diktet, men vi ser og den hengivenhet Thelle selv har til denne poesien. Hver av de fire dikterne presenteres med en grundig historisk

innledning som også inkluderer illustrerende eksempler fra poesien. Dernext kommer et fylldig utdrag av dennes diktning.

Første poet: Matsuo Bashō (1644-1694). Poesien ble i ung alder et kultivert tidsfordriv som godt kunne forenes med samuraikulturen. Men sorg preget deler av hans barndom og ungdom, som farens død da han var 12, og en nær venns død da han var 22. Muligens ble han da buddhistmunk og studerte i et kloster i Kyoto. Det er rimelig å anta at disse tragiske hendelsene ga hans poesi den melankolske stemningen som vi ser i begrepet *aware* (sorg, medlidenhet). Våren 1681 fikk han et banantre i gave da han flyttet inn i en hytte. Den japanske bananen heter *bashō*. Treet rives lett i stykker av vær og vind, det kan blomstre, men bærer ingen spiselig frukt. Treet blir et klassisk uttrykk for buddhistiske og daoistiske tanker om tingenes forgjengelighet og natures forandringsprosesser. Naboene begynte å kalle stedet for *bashō*-hytten og selv ble han omtalt som Mester Bashō.

Bashōs vandring blir en indre reise der poesi og religion blir ett – kropp og sjel finner rytmen i tilværelsens skapende forvandlingsprosesser. Bashōs diktning er inndelt i 8 avsnitt, hvor årstidene er klart det største. Mye dreier seg om oppbrudd og vandring. Bashō ønsket å følge naturen og vandre med årstidene. Avslutningen av gamleåret var en tid for tilbakeblikk. Man besøker buddhisttemplet nyttårsaften til bot og ettertanke, og shintohelligdommen første nyttårsdag med bønner om velstand og godt år. Vårstemningen får et markant fokus, hvor plommeblomstringen følges opp av kirsebærene, som i Bashōs diktning får en dominerende plass. Våren har et snev av melankoli og tristhet, den påminner om tingenes forgjengelighet. Våren står for oppbrudd og avskjed. Bashō foretrakk den ensomme tilværelsen, selv om han også likte å ha en følgesvenn på sine vandringer. Bashōs tankeverden og emosjonelle uttrykk var preget av buddhismen og daoismen, men han hadde lite å si om religion som rituell utøvelse eller trosforestilling. Det var poesien han dyrket, den estetiske åndstradisjonen, de poetiske forbildene og naturen.

Andre poet Kobayashi Issa (1763-1828). Issa vokste opp i en fattig fjellbygd i Nagano (forøvrig et kjent område for Thelle), men forlot hjemmet, hundset av stemor og halvbror. Poesien ga han språk for sin smerte, og skapte der et univers som ga rom for alle som følte seg kuet eller tråkket på. Selv om Bashō var hans forbilde, hadde de helt ulike poetiske verdener. Issa vokste opp i fattigdom, og kunne dermed betrakte egen og andres skjebne nedenfra. Fra de tidlige år med sorg og smerte, blir hans vandringer og poesi som et livslangt forsøk på å gjenerobre de gode ord og opplevelser. «Han huskes best for sin omsorg for de små og svake og foreldreløse...inspirert av Buddhas grenseløse medfølelse», s.219. Buddhismen var en helt sentral del av Issas hverdag. Uttrykket *anata-makase* «Du er min tilflukt», vitner om hans fromhet, men også om avslappet frihet overfor andre mennesker. Livsbejaende barneportretter røper Issas glede over barn som utfolder seg i lek og lystighet.

Issa hadde behov for å markere at hans diktning var naturlig og spontan, inspirert av hans egen folkelige buddhisme der lek og lærd, prester og vanlige folk befinner seg

på samme plan. Poesien må være noe alle kan glede seg over. «Issas popularitet skyldtes evnen til å holde humor og folkelighet sammen med filosofisk og religiøs patos», s.395.

Tredje poet Ryōkan (1758-1831) var både munk og Zen-mester, anerkjent som en av Japans fremste diktere og kalligrafer, men fant seg ikke til rette innen rammene for etablert religion og avsto fra alle titler. Hans lærdom og dannelse kom til uttrykk i hans folkelige enkelhet. Han ble en folkekjær helgenskikkelse, en religionskritisk humanist, med en grenseløs fascinasjon av naturens skjønnhet. Man merker gleden over vandringen og poesien, hengivenheten til lekende barn. Ja, barna elsket han! Da våren kom, kunne man høre «*Den tåpelige munken fra i fjor er endelig tilbake!*», s.474. Ball-leken stod høyt i kurs. Hans romantiske vennskap med nonnen Teishin, på 29 år, og han selv 69 år, får uttrykk i deres felles hengivenhet til poesi og skjønnhet. Ryōkans liv hadde vært preget av streng disiplin, søken etter innsikt i Zen-tradisjonen. Men det som preget hans buddhisme sterkest var nok den grenseløse barmhjertigheten han fant hos Amitabha Buddha. I Ryōkans lovprisning av det ensomme livet, merker man en melankolsk undertone av vemod og forlatthet. Han elsket å treffe vanlige mennesker, og satte stor pris på ektheten han fant hos barn, fattige bønder og landsbyfolk. Han var Zen-buddhist, men hadde også romslig sans for folkereligøse tradisjoner. Både han og hans far tok ansvar for det lokale Shintotemplet.

Ryōkan verdsettes og beundres også av mennesker med helt ulik religiøs og filosofisk bakgrunn, også av kristne. Kjærligheten sprenger alle grenser, sannheten forener øst og vest. Han kjente på sorg over tap og ulykker, alt liv er underkastet tilværelsens uforanderlige forgjengelighet, bare alderdommen er et uforanderlig faktum, illustrert i hans Waka: «*Hagens plommetrær / blomstrer på sitt heftigste / akkurat når jeg / endelig har innsett at / jeg er blitt en gammel mann*», s.573.

Fjerde poet Taneda Santōka (1882-1940). Han var traumatisert av sin oppvekst, og lengtet etter det barndomshjemmet som var blitt borte. Han klarte å overleve ved hjelp av poesien, vandringen og alkoholen. Buddhisnen skapte nye idealer og forventninger og forble en livsvarig impuls, men han valgte vandringen fremfor disiplinen i et Zen-kloster. Han var pilegrim, tilba ved templer og helligdommer, og gjorde sine rituelle plikter som tiggermunk. Oppveksten hadde også lyspunkter, noe som kommer til uttrykk i hans mange Haiku. Han skrev om årstidenes vekslinger, jakten på insekter, nærheten til husdyr, fugler og frosker, vennskap og omsorg, samt de religiøse markeringer av glede og sorg. Her er en kombinasjon av japansk sensitivitet og vestlig ekspresjonisme. I perioden 1932-40, publiserte han tusenvis av Haiku-dikt, og i tillegg artikler, essays og dagbøker, senere hans samlede verker i 10 bind.

Diktningen var og ble Santōkas liv. Venner kom på besøk, til felles diktsymposier. Fattigdommen ble en åndelig disiplin. Han håpet på en god død, uten plage for seg selv og andre. «*Grumset vann / klarner / når det renner*», s.651. Hele livet skrev han om lengselen etter barndomshjemmet, men oppdaget at hans egentlige hjem var selve vandringen. Til syvende og sist dreide det seg om overgivelse til et Du, *anata-makase*, til en større barmhjertighet enn den han kunne gi seg selv. Santōka viste en stadig

dypere fortrøstning til barmhjertigheten hos de buddhaene han satte aller høyest: Kannon (Barmhjertighetens gudinne), og Amida (Amitabha, den barmhjertige Lysets og Livets Buddha).

Thelle deler også litt av egen erfaring på sin vandring i Santōkas fotspor på Shikoku, i pilegrimsvandringen der. Han hadde lignende opplevelser også i Shinshu, hvor både Issa og Ryōkan hadde hatt sine røtter og omgang, et område Thelle kjente godt. Med «Veiens visdom...» har vi fått et enestående og betagende bidrag til å leve oss inn i japansk Haiku- og Waka-dikt, og den religiøse og filosofiske tradisjon som de fire svært ulike vandrerpoeter representerer. Dette er helt unikt formidlet til oss av Thelle!